

ВМІННЯ ДОКУМЕНТУВАТИ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ ТА ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ – НЕОБХІДНА СКЛАДОВА СТАНДАРТІВ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Негребецький В. В.

ВСТУП

У зв'язку війною на Україні особлива роль відводиться роботі правників щодо розслідування та документування фактів порушення законів та звичаїв війни. Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021 було затверджено «Національну стратегію у сфері прав людини»¹. Стратегію у сфері прав людини підготовлено за координації Міністерства юстиції України із залученням громадськості у 2020 році. Участь неурядових національних та міжнародних організацій, активістів, експертів та науковців в процесі розробки Стратегії має надзвичайно важливе значення, обумовлене можливістю ведення конструктивного діалогу між Урядом з однієї сторони та громадськістю – іншої. Стратегією передбачено здійснювати систематичне документування фактів, які стосуються обставин виникнення, ходу та наслідків збройного конфлікту з РФ, зокрема фактів порушень прав та основоположних свобод громадян. У зв'язку з початком повномасштабної війни 24 лютого 2022 р. питання документування стає надто актуальним. Розробка і впровадження інноваційних методик навчання процесу документування порушень законів та звичаїв війни на час воєнного стану і післявоєнний період відновлення і розбудови України є стратегічним завданням системи вищої юридичної освіти України.

Метою цієї статті є дослідження можливостей використання спеціальних знань криміналістів і судових експертів в розслідуванні і документуванні фактів порушення законів та звичаїв війни, та розробка на цій основі пропозицій щодо підвищення стандартів вищої юридичної освіти в Україні.

---

¹ Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>.

1. Розвиток державних стандартів вищої юридичної освіти в Україні

Створення якісної вищої юридичної освіти в Україні неможливе без існування єдиних вимог до підготовки юристів. В грудні 2018 р. Міністерством освіти і науки України було затверджено стандарт вищої освіти за спеціальності «Право» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти². В серпні 2020 р. було затверджено стандарт вищої освіти за спеціальності «Право» для другого (магістерського) рівня вищої освіти³.

Державні стандарти вищої юридичної освіти мають важливе значення в системі вищої освіти, оскільки визначають методичні основи організації навчального процесу в юридичних вищих навчальних закладах.

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р., ст.10 «Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до освітніх програм вищої освіти, які є спільними для всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності»⁴. Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми:

- 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти;
- 2) вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, та результатів їх навчання;
- 3) перелік обов'язкових компетентностей випускника;
- 4) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання;
- 5) форми атестації здобувачів вищої освіти;
- 6) вимоги до створення освітніх програм підготовки за галуззю знань, двома галузями знань або групою спеціальностей (у стандартах рівня молодшого бакалавра), міждисциплінарних освітньо-наукових програм (у стандартах магістра та доктора філософії);
- 7) вимоги професійних стандартів (за їх наявності).

---

² Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1379. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf>.

³ Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.08.2020 р. № 1053. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/08/081-pravo-magistr.pdf>.

⁴ Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

Основною метою сучасної вищої юридичної освіти має стати не стільки формування фахових знавців нормативно-правових актів, скільки підготовка професіоналів, які сповідують принцип верховенства права, є опорою у прагненні до демократії, побудови правової держави, що вимагає докорінної зміни вимог до змісту та якості юридичної освіти. Важливо зазначити, що суспільство до юридичної освіти і юридичної професії ставиться з особливим застереженням, оскільки правова система не в змозі була перемогти злочинність, безмежну бюрократизацію і «тіньову економіку», яка позбавлена моралі та доброчесності (проф. Анатолій Олександрович Селіванов)⁵.

Для професії правника важливими є глибокі теоретичні знання, що надають змогу визначити правову кваліфікацію певним суспільним відносинам, правильно застосувати норми матеріального та процесуального права, сформулювати власну правову позицію, і практичні навички та вміння, необхідні для роботи юриста, починаючи від простих, як розрахувати ціну позову, судовий збір тощо, до більш складних – складання клопотання, позовної заяви, рішення суду, вироку, договору тощо, вміння публічно виступати з промовою в судових дебатах, підтримати державне обвинувачення та ін. Для того, щоб вища юридична освіта задовольняла потреби практиків, необхідно поруч із класичними підходами в освіті більше спрямовувати навчальний процес на здобуття практичних навичок та вмінь (проф. Віктор Валентинович Городовенко)⁶.

В наукових колах висловлюються думка щодо необхідності об'єднання зусиль закладів вищої освіти та практичних структур у реформуванні вищої юридичної освіти. Зокрема, пропонується активізувати роботу випускників закладів вищої освіти, в тому числі асоціацій випускників. Доцільним є також запровадження деяких елементів дуальної освіти в підготовку юристів, наприклад, укладення договорів про співпрацю з адвокатськими бюро, адвокатськими об'єднаннями, нотаріусами тощо та проведення виробничої практики, стажування на їх базах. Як приклад, абсолютна більшість адвокатських об'єднань в США думає про своє майбутнє поповнення і з цією метою запроваджує правила про обов'язковість забезпечення своїми адвокатами проходження в них практики студентами-юристами про

---

⁵ Юридична освіта та юридична професія: матеріали круглого столу (19 червня 2020 р.) URL: <http://www.golos.com.ua/article/332183>.

⁶ Юридична освіта та юридична професія: матеріали круглого столу (19 червня 2020 р.) URL: <http://www.golos.com.ua/article/332183>.

воно. У середньому юристи мають витратити на таке волонтерство 100–200 годин на рік (проф. Юрій Григорович Барабаш)⁷.

Так, у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (м. Харків), працює Юридична клініка⁸. Юридична клініка є структурним підрозділом у Національному юридичному університеті, створеним як база для практичного навчання та проведення практики студентам старших курсів.

Студенти-консультанти Юридичної клініки під керівництвом досвідчених викладачів відповідно до вимог чинного законодавства надають громадянам безоплатну правову допомогу за всіма галузями права.

Студенти, які проходять навчання в Юридичній клініці мають змогу набувати практичні навички та компетентності протягом всього свого навчання в Університеті одночасно за різними напрямками юридичної діяльності:

Консультувати клієнтів та розв'язувати їх правові проблеми;

Освоювати та практикувати навички ораторського мистецтва шляхом публічних виступів на науково-практичних конференціях та проводячи інтерактивні заняття для школярів, студентів та населення;

Проявляти та удосконалювати свої організаторські навички шляхом супроводу заходів та розроблення програм їх проведення;

Відпрацьовувати знання іноземної професійної лексики під час підготовки перекладів рішень ЄСПЛ;

Напрацьовувати вміння та навички роботи у колективі: навички взаємопідтримки, взаємовиручки, переговорів та управління командою;

Спробувати себе у законотворчості, написанні інструкцій, положень, тощо.

Консультантами Юридичної клініки є студенти старших курсів Університету.

Бакалавр, магістр. Залежно від освітньо-кваліфікаційного рівня в Україні існує три освітньо-професійні рівні фахівців-юристів: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр.

Щодо бакалавра права існує визначений у грудні 2018 р. державний стандарт. Це освітньо-кваліфікаційний рівень фахівця, який на основі повної загальної освіти здобув поглиблену загальнокультурну підготовку, фундаментальні та професійно орієнтовані навички і знання. Бакалаври здатні розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі

---

⁷ Юридична освіта та юридична професія: матеріали круглого столу (19 червня 2020 р.) URL: <http://www.golos.com.ua/article/332183>.

⁸ Юридична клініка URL: <https://nlu.edu.ua/organizacziyi/yurydychna-klinika/>.

навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов⁹. Бакалаври в галузі права покликані здійснювати діяльність, спрямовану на виконання допоміжних функцій правника (помічника адвоката, слідчого, нотаріуса тощо). Бакалавр права не може займати посади на підприємствах вищого рівня.

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістра права студенти отримують на базі відповідної освітньо-професійної програми бакалавра. В стандарті другого (магістерського) рівня вищої освіти від 17.08.2020 р. щодо працевлаштування випускників зазначено: «Працевлаштування на посади відповідно до Національного класифікатора України: Класифікатор професій (ДК 003:2010), які потребують наявності вищої освіти зі спеціальності 081 «Право»¹⁰. Для порівняння, в стандарті першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» від 12.12.2018 р. положення щодо працевлаштування випускників відсутні¹¹.

В законі «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. відсутнє поняття неповної вищої освіти. Але згідно з ч. 1 ст. 5 Закону підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за освітніми чи науковими програмами на таких рівнях вищої освіти: 1. початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти;

2. перший (бакалаврський) рівень; 3. другий (магістерський) рівень; 4. третій (освітньо-науковий) рівень; 5. науковий рівень.

На практиці така численність термінів може призвести до розуміння роботодавцем першого (бакалаврського) рівня як неповної вищої освіти. Таке враження може скластися, якщо субсидіарне застосувати положення ч. 3 ст. 7 не чинного Закону «Про вищу освіту» від 17 січня 2002 р., де було сказано, що «повна вища освіта – освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для

---

⁹ Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1379. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf>.

¹⁰ Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.08.2020 р. № 1053. С. 5. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/08/081-pravo-magistr.pdf>

¹¹ Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1379. С. 5. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf>.

здобуття нею кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра»¹². До того ж профільний закон теж може використовувати термін «повна вища юридична освіта»¹³.

Звідси можуть бути проблеми з працевлаштування випускників – бакалаврів права. Так, іноземні експерти з питань юридичної освіти (Німеччина, Польща, США), залучені в вересні – листопаді 2015 року до аналізу розробленого Проекту національного стандарту юридичної освіти першого (бакалаврського) рівня, висловили критичні зауваження щодо доцільності існування в Україні освітньо-професійного ступеня бакалавр права та піддали сумніву фактичну можливість фахівців із цим ступенем професійно реалізувати себе на ринку праці для правників: «Важливо знати, на які посади з числа юридичної професії можуть претендувати випускники із ступенем бакалавра права в Україні? ... Бакалаврська програма має бути спрямована на вирішення цього питання»¹⁴.

Сьогодні бакалавром вважається випускник, який відвічався у вищому навчальному закладі 4 роки і отримав вищу освіту. Бакалаврат на Заході – це вища освіта, а магістратура – вищий ступінь, шлях у науку, її закінчують люди, які потім вступають в аспірантуру, мріють захистити докторську. У сучасному світі ступінь бакалавра вважається достатньою й повноцінною для одержання нормального робочого місця. На наш погляд, у майбутньому необхідно уточнити перелік посад, які можуть займати бакалаври права.

Навчання на різних ступенях (бакалавра, магістра) відрізняється спрямуванням. В умовах недооцінки статусу освітнього рівня «бакалавр права» спостерігається тенденція невиправданого збільшення частки магістрів права в загальній кількості випускників-юристів. Такими темпами ми скоро матимемо 90% магістрів. Однак у дійсності їх повинно бути не більше 15–20% від загальної кількості випускників, що відповідає співвідношенню практикуючих юристів і юристів-науковців та викладачів.

---

¹² Про затвердження роз'яснення щодо можливості укладення трудового договору з особою, яка отримала диплом бакалавра як з помічником адвоката: Рішення від 04.07.2015 р. №12 / Рада адвокатів України. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2015.07.04-rishennya-12.pdf>.

¹³ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

¹⁴ Актуальність тематики для експертного обговорення оптимальної структури юридичної освіти в Україні: Підготовлено Проектом USAID «Справедливе правосуддя» 16.03.2016р. / Міністерство освіти і науки України. С.2. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>

2. Роль криміналістів і судових експертів в документуванні порушень законів та звичаїв війни

В документуванні воєнних злочинів традиційно особлива роль належить криміналістам і судовим експертам. Це пов'язано з роллю судової медицини та експертизи у фіксації слідів злочинів, їх аналізі та формуванні юридичних, судових та експертних висновків свідків. Яскравим історичним прикладом в цьому контексті є діяльність видатного фахівця-криміналіста Р.А. Рейсса щодо фіксації слідів міжнародних злочинів, скоєних під час першої світової війни¹⁵. Історія криміналістики має й інші приклади міжнародного співробітництва криміналістів та судових експертів: міжнародний союз судово-медичних експертів («IFU»)¹⁶.

На сьогодні Президентіві України, Верховній Раді України і Кабінетові Міністрів України вдалося задіяти легітимні міжнародно-правові механізми, у першу чергу, Міжнародний кримінальний суд і Раду Безпеки ООН, для притягнення РФ за порушення міжнародного гуманітарного права та скоєння військових злочинів в Україні. При цьому, на територіях України, звільнених із під окупації російської армії (Буча, Гостомель, Ірпінь і ін.), уже сьогодні вдається реалізовувати спеціальний механізм правосуддя, що полягає в спільній роботі національних та міжнародних фахівців: експертів, слідчих, прокурорів та суддів зі збору об'єктивних і неупереджених доказів грубого порушення міжнародних законів і звичаїв ведення РФ війни в Україні.

Окремо необхідно відзначити роль криміналістики та судової експертизи в міжнародному співробітництві в розслідуванні кримінальних правопорушень. Так, члени Литовського товариства криміналістів, Польського товариства криміналістів та Міжнародного конгресу криміналістів (Україна), 04.03.2022 р. звернулись до мирової наукової спільноти для об'єднання зусиль європейських вчених і практиків для забезпечення безпеки та миру Європейського континенту¹⁷. Вони закликають колег докласти всіх зусиль, щоб зупинити агресію проти України як найближчої сусідньої держави, допомогти нашим братам і сестрам в Україні подолати труднощі війни,

---

¹⁵ Rodolphe archibald reiss. URL: <https://crimcongress.com/portretnaya/rejs-rudolf-archibald/>

¹⁶ Shepitko, M. (2019). Ukrainian Group of International Union of Penal Law: Way from Vienna to Paris. *A First Printed Criminalist*, 18, 43-61; Shepitko, V.Y., Olkhovsky V.O., Shepitko M.V. (2020) The process of scientific knowledge integration in crime prevention and trends of medical criminalistics development in ukraine in XIX – early XX century. *Wiadomosci lekarskie (Warsaw, Poland)*, no. 73(1), pp. 176–179.

¹⁷ Звернення. (04.03.2022) URL: <https://crimcongress.com/news/zverнення/>.

показати, як важливо бути справжніми друзями, бути зараз разом. За нашу і вашу свободу, за наше спільне майбутнє в ЄС, за наші спільні плани та прагнення. В Україні атакують і бомбардують не лише військові частини, але й варварське руйнують критичну інфраструктуру, зокрема житлові квартали, гинуть мирні жителі та навіть діти. Порушуються основні принципи міжнародного співробітництва та норми міжнародного права. Український народ захищає не лише свою країну, націю, а й незалежність інших європейських держав, а також фундаментальні принципи міжнародного права: демократію, права і свободи людини, верховенство права та нашу спільну безпеку на даний момент і назажди, майбутнє всього людства.

Європейська мережа інститутів судової експертизи (ENFSI) була заснована в 1995 році з метою поліпшення взаємного обміну інформацією в галузі судової експертизи. Це, а також підвищення якості надання судово-медичних послуг в Європі стали основними проблемами мережі. Крім загальної роботи в галузі управління якістю і компетенціями, досліджень і розробок, освіти та професійної підготовки, різними судовими експертизами займаються 17 різних експертних робочих груп¹⁸. ENFSI – найбільша у світі об'єднана організація судово-експертних установ, що отримала міжнародне визнання. Серед країн, інститути яких входять в європейську мережу: Вірменія, Австрія, Азербайджан, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Угорщина, Греція, Грузія, Данія, Іспанія, Ірландія, Італія, Литва, Латвія, Нідерланди, Норвегія, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Туреччина, Швеція, Швейцарія. Найбільш відомими установами ENFSI, що проводять експертні дослідження, є Нідерландський, Польський, Празький і Угорський судово-експертні інститути.

Існують також профільні міжнародні судово-експертні організації. Так, відносно криміналістичного дослідження вогнепальної зброї можна виділити дві найбільші міжнародні організації, об'єднання експертів-балістів – це Асоціація експертів у галузі криміналістичного дослідження вогнестрільної зброї та слідів інструментів (AFTE – Асоціація експертів з вогнепальної зброї та інструментів) та робоча група, присвячена дослідженням вогнестрільної зброї та продуктів пострілу в європейській мережі інститутів судової експертизи Європейська мережа інститутів судової експертизи (робоча група ENFSI Firearm/GSR)¹⁹.

---

¹⁸ European Network of Forensic Science Institutes. URL: <https://enfsi.eu/>.

¹⁹ Pavel Giverts Обзор тем обсуждаемых международной ассоциацией экспертов баллистов (AFTE) (2021)

AFTE є найбільшою міжнародною професійною організацією об'єднаних експертів-балістів. Вона нараховує майже 1300 членів із 40 країн світу. Асоціацією проводиться щорічний шестиденний навчальний семінар, в одному з яких, що проходив у серпні 2021 року, було понад 450 учасників. Асоціацією випускається спеціалізований науково-практичний журналом (індексується системою SCOPUS).

Робоча група експертів у галузі досліджень вогнестрільної зброї та продуктів, що вистрілюють в ENFSI, об'єднує спеціалістів із країн Європи та при цьому відкрита для спеціалістів з інших регіонів світу. У рамках роботи робочої групи виконуються дослідницькі проекти і проводиться щорічна конференція. У конференції, яка проходила у віртуальному форматі в жовтні 2021 року, прийняло участь більше 180 спеціалістів.

Перспективні форми міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи

Існують різні форми міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи. Зокрема, до основних з них належать: 1) обмін інформацією (науково-інформаційний обмін); 2) спільні наукові та практичні заходи (конференції, симпозиуми, конгреси тощо); 3) підготовка експертних кадрів та підвищення кваліфікації за кордоном; 4) взаємодія в рамках підвищення якості судових експертиз в різних країнах; 5) міжнародна стандартизація судово-медичної діяльності; 6) взаємодія в рамках міжнародних експертних асоціацій (організацій); 7) залучення судових експертів з різних країн до розслідування і судового розгляду міжнародних злочинів²⁰.

Так, 16-17 вересня 2021 року відбувся в режимі online 17-й Міжнародний конгрес «Криміналістика і судова експертологія: наука, навчання, практика». 17-й Міжнародний конгрес був організований Академією поліцейських сил у Братиславі, товариством словацьких криміналістів, Литовським криміналістичним товариством та Центром судової експертизи Литва. У заході взяли участь понад 100 учасників з Австрії, Чехії, Естонії, Німеччини, Греції, Угорщини, Ізраїлю, Казахстану, Латвії, Литви, Польщі, Словаччини та України²¹.

Також, 5-16 вересня 2021 року в Польщі відбулася (в online форматі) Міжнародна конференція «Сучасні методи ідентифікації зниклих безвісти».

---

²⁰ Shepitko, V.Y., Shepitko, M.V. (2021) The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, no. 28(1), pp. 179–186 (in English).

²¹ Criminalists Congress. URL: <https://crimcongress.com/category/news/>.

Модераторами заходу виступила Alicija Tomaszewska, президент The ITAKA Foundation-Centre for Missing People, проф. Ireneusz Sołtyszewski та проф. Ewa Gruza. У конференції взяли участь учасники з Хорватії, Німеччини, Польщі та інших країн. Міжнародна конференція складалася з трьох секцій: Кримінологічні та правові аспекти пошуку зниклих безвісти; Методи впізнання невідомих осіб, трупів і людських останків; Перспективи розвитку пошуку зниклих безвісти і методи ідентифікації²².

Формою міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи є участь судових експертів з різних держав у розслідуванні та судовому розгляді злочинів у галузі гуманітарного права та інших злочинів міжнародного характеру²³. Так, Нідерландський інститут судової експертизи (NFI) є однією з провідних світових криміналістичних лабораторій²⁴. Це – Національний інститут судової експертизи Нідерландів, розташований в Гаазі. Уявляється автономним підрозділом міністерства безпеки та юстиції Нідерландів, що підпорядковується Генеральному директорату з відправлення правосуддя та забезпечення правопорядку. Спектр експертної діяльності – більше 30 судово-експертних напрямів, включаючи судово-медичні дослідження (у тому числі експертизи по ДНК. Ведеться база даних ДНК Нідерландів. NFI має три основні напрямки діяльності: проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях; розробка нових методів судової експертизи; підготовка експертів і підвищення їх кваліфікації. Експерти NFI брали участь в роботі Спільної слідчої групи (Joint Investigation Team, JIT) у складі представників України, Нідерландів, Малайзії, Австралії та Бельгії під час розслідування обставин катастрофи пасажирського авіалайнера Boeing-777 рейсу MH17 Малайзійських авіаліній 17 липня 2014 року²⁵.

Формою міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи є участь судових експертів з різних держав у розслідуванні та судовому розгляді злочинів у галузі гуманітарного права та інших злочинів

---

²² International conference «Contemporary methods to identify missing persons». URL: <https://crimcongress.com/category/news/>.

²³ Shepitko, V.Y., Shepitko, M.V. (2021) The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, no. 28(1), pp. 179–186 (in English).

²⁴ Netherlands Forensic Institute (NFI). URL: <https://www.forensicinstitute.nl/>

²⁵ Последние данные уголовного расследования катастрофы авиалайнера Boeing-777 рейса MH17 (24.05.2018) <https://www.prosecutionservice.nl/latest/news/2018/05/24/последние-данные-уголовного-расследования-катастрофы-авиалайнера-boeing-777-рейса-mh17>

міжнародного характеру²⁶. Верховна Рада України та Європейський Парламент 16 вересня 2014 року ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.

Правила процедури Міжнародного кримінального суду (The Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court) містять норми, зокрема статті 42, 43, 56, 93, які передбачають можливість залучення експертів до діяльності Міжнародного кримінального суду²⁷. До Міжнародного суду в Гаазі через злочини Росії проти України уже звернулось 38 країн світу²⁸. Міжнародний кримінальний суд проводитиме незалежне розслідування воєнних злочинів в Україні, прагнучи встановити істину. Правила процедури і доказування Міжнародного кримінального суду (The Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court) також передбачають використання спеціальних знань. Так, правило 19 «Expertise in the unit» регулює можливість звернення за експертизою в різних випадках²⁹.

3. Використання міжнародного досвіду підготовки та підвищення кваліфікації криміналістів і судових експертів

Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України (далі КНДІСЕ) перебуває у міжнародних зв'язках з науковими установами, навчальними закладами зарубіжних країн, міжнародними та неурядовими організаціями відповідно до ст. 24 Закону України «Про судову експертизу», проводячи спільні конференції, симпозиуми, семінари та здійснює обмін спеціалістами в рамках міжнародних проєктів та програм та поза межами відповідних програм. У 2017 році КНДІСЕ став членом Європейської мережі судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes (ENFSI)). Зауважимо, що Національний науковий центр «Інститут

---

²⁶ Shepitko Valery Yu. , Shepitko Mykhaylo V. (2021) The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes

// Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Vol. 28, No. 1, 2021. p. 179-186. (in English).

²⁷ Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

²⁸ United Kingdom government official. (2022) URL: <https://twitter.com/BorisJohnson/status/1499123882296582149>

²⁹ The Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/F1E0AC1C-A3F3-4A3C-B9A7-B3E8B115E886/140164/Rules_of_procedure_and_Evidence_English.pdf

судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» (м. Харків) став членом Європейської мережі судово-експертних установ у 2018 році³⁰

Постійні контакти експертів КНДІСЕ в рамках роботи робочих груп ENFSI дозволяють отримувати актуальну інформацію про нові досягнення в експертній галузі, обмінюватися досвідом з колегами та привносити кращі досягнення в практику роботи КНДІСЕ. У 2019 року КНДІСЕ став першою установою серед експертних науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України, що приймає частку у програмі обміну CEPOL – Агентство Європейського Союзу з підготовки співробітників правоохоронних органів (CEPOL – European Union Agency for Law Enforcement Training)³¹. CEPOL надає можливість ставати учасниками програми обміну судовим експертам й фахівцям КНДІСЕ, які стали активними учасниками програми обміну та навчання на освітній платформі Leed CEPOL. CEPOL сприяє співпраці та обміну знаннями серед працівників правоохоронних органів ЄС (у тому числі і третіх країн), а тепер вже й судово-експертних установ, з питань, які впливають із пріоритетів ЄС у сфері безпеки, зокрема в частині Політики ЄС у сфері боротьби з організованою злочинністю. У країнах, які співпрацюють з CEPOL, діють Національні підрозділи CEPOL (національні контактні пункти). Пріоритетом у міжнародній діяльності КНДІСЕ є також залучення інструменту TAIEX (Technical Assistance Information Exchange). Це вид зовнішньої допомоги, що надається Європейською Комісією для обміну інформацією з метою розбудови інституціональної спроможності, необхідної для адаптації національного законодавства до *acquis communautaire*. У рамках інструменту TAIEX експертами КНДІСЕ здійснюються навчальні візити, що надають змогу вивчати досвід країни-члена ЄС, організовуються та проводяться семінари та робочі зустрічі з відповідними партнерами країн-членів ЄС у галузі судової експертизи.

Експерти КНДІСЕ приймають участь у Проєкті «ДІЯ-ЄС: Заходи ЄС з питань протидії наркотикам та організованій злочинності, інтенсивне співробітництво та нарощування потенціалу для боротьби з організованою злочинністю у сфері наркоторгівлі вздовж героїнового маршруту» EU–ACT (EU Action Against Drugs and Organised Crime). З 2017 року фахівці Інституту залучені до активної роботи Робочої Групи проєкту EU-ACT. В рамках роботи даного проєкту фахівці КНДІСЕ

---

³⁰ Делегація ХНДІСЕ на щорічній зустрічі ENFSI у місті Будапешт (2018). URL: <https://www.hniise.gov.ua/14143-delegatsiya-xndise-na-shchorochni-zustrich-enfsi-u-mst-budapesht.html>

³¹ КНДІСЕ: Міжнародна діяльність. URL: <https://kndise.gov.ua/mizhnarodna-diyalnist/>

проводять спільні науково-практичні заходи, семінари, вебінари та здійснюють навчальні візити до країн ЄС щодо покращення взаємодії в межах проєкту EU-ACT та вивчення передового досвіду.

Починаючи з 2020 року експерти Київського науково-дослідного інституту судових експертиз стали учасниками програми International Quality Assurance Programme (IQAP) International Collaborative Exercises (ICE) UNODC. Управління ООН з наркотиків і злочинності – спеціалізована установа ООН, що займається боротьбою з поширенням наркотиків і пов'язаною з ними злочинністю. Програма міжнародних спільних завдань (ICE) спрямована на те, щоб допомогти лабораторіям з тестування на наркотики в усьому світі оцінити свою роботу й прийняти коригуючі заходи, коли це необхідно.

Крім вищезазначених програм, працівники КНДІСЕ постійно обмінюються досвідом з фахівцями різних країн світу, в тому числі шляхом проведення робочих зустрічей. Так у 2019 році представники КНДІСЕ були запрошені у INTERPOL, а у 2018 році брали участь (єдині серед всіх експертних установ України) у конференції Європейської академії криміналістичних наук (EAFS), що проходила в Ліоні, Франція. В рамках співробітництва з іншими судово-експертними установами України та світу КНДІСЕ були підписанні численні договори про співробітництво.

Активна діяльність Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України у галузі міжнародної інтеграції та партнерські стосунки в рамках досягнутих домовленостей дозволяють втілювати міжнародні стандарти в роботу установи, сприяють більш ефективному вирішенню складних теоретичних та практичних завдань, сприяють обміну інформаційними ресурсами, забезпечують високу якість проведення експертиз.

26 квітня 2022 року за ініціативою Міністерства юстиції України, Київського науково-дослідного інституту судових експертиз та Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Заслуженого проф. М.С. Бокаріуса» відбувся Міжнародний круглий стіл «Судово-експертна діяльність: виклики війни»³². До учасників засідання звернулися заступник Міністра юстиції України із питань виконавчої служби Андрій Гайченко, який високо оцінив роботу українських судових експертів щодо встановлення шкоди і збитків, завданих агресією РФ проти України і міжнародну допомогу в частині посилення судово-експертної діяльності по збору доказів військових злочинів РФ в

---

³² Міжнародний круглий стіл «Судово-експертна діяльність: виклики війни» (26 квітня 2022 року). URL: <https://kndise.gov.ua/forensic-and-expert-activity-ua/>

Україні з боку Франції та інших зарубіжних партнерів України і міжнародних організацій.

Із доповіддю перед учасниками Міжнародного круглого столу виступив також директор Центру проф. В. Федоренко, який привітав учасників заходу з Міжнародним Днем інтелектуальної власності та звернув увагу, що Центр на сьогодні займається проведенням експертних досліджень не лише об'єктів права інтелектуальної власності, а й судових експертиз з економічних, товарознавчих, комп'ютерно-технічних та телекомунікаційних видів досліджень. Очевидно, що це ті види судової експертизи, які теж будуть потрібні для встановлення шкоди і збитків від військової агресії в Україні. Тому, методична допомога від зарубіжних колег і партнерів через Міністерство юстиції України, а також у формі участі в таких цікавих науково-комунікативних заходах, як цей чудовий та змістовний Міжнародний круглий стіл, вбачається важливою та своєчасною.

Таким чином, українська судово-експертна спільнота отримала важливу методичну допомогу від зарубіжних колег та заручилась допомогою на майбутнє.

Свої доповіді на Міжнародному круглому столі презентували представники судово-експертних установ зарубіжних країн. Зокрема, з доповідями та презентаціями виступили: представник Інституту судово-медичної експертизи Федерального управління кримінальної поліції Німеччини, керівник підрозділу КТ 4, заступник директора, постійний представник ENFSI та член правління 25-го ENFSI доктор Беккер Стефан; директор Інституту судових експертиз ім. проф. Я. Зегна у Кракові Даріуш Зуба; координатор проекту, представник відділу злочинів проти людства та військових злочинів Міністерства юстиції Канади Сідні Лінк-Мельник; начальник центрального підрозділу оперативної координації, суперінтендант Головного штабу судової поліції Іспанії Сільвія Перес Павія; старший радник з міжнародних судових експертиз/координатор наукової підтримки Інституту судових експертиз Нідерландів Доріс Ерхарт; директор Національного бюро експертиз Вірменії, кандидат медичних наук Аргам Овсепян; директор Криміналістичного центру Чорногорії професор, доктор Александр Іванович; криміналіст поліції Ізраїлю по центральному округу, та інші відомі вчені та практики.

4. Необхідність навчання сучасним інноваційним технологіям в професії юриста

Порушення законів та звичаїв війни проти України мали місце від самого початку війни 24 лютого 2022 року. Згідно даних Генерального прокурора України в Україні станом на 17.06.2022 р. розслідувалось понад 1 700 справ про воєнні злочини держави – агресора. Зафіксовані чисельні випадки руйнувань житлової інфраструктури, вбивств мирних жителів та мародерства. На єдиній загальнодержавній платформі <https://warcrimes.gov.ua/> здійснюється збирання та документування доказів про воєнні злочини держави – агресора. Таким чином, на базі Офісу Генерального прокурора України фактично було створено сучасну інформаційно-аналітичну систему для документування воєнних злочинів на Україні з можливістю надання документів, фото та відео.

Використання безпілотних летальних апаратів для документування.

Безпілотні летальні апарати (БПЛА) можуть успішно використовуватися правоохоронцями для підвищення ефективності роботи з виявлення, розкриття, розслідування, судового розгляду та запобігання кримінальним правопорушенням під час провадження й супроводу з повітря широкого спектру слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), судових і процесуальних дій, реалізації контролюючими та правоохоронними органами визначених законодавством повноважень шляхом упровадження безпілотних літальних апаратів у діяльність з 1) виявлення й попереднього дослідження слідів і предметів – речових доказів, пошуку людей, тварин і речей у важкодоступних чи небезпечних місцях, у т. ч. в нічний час доби та в інших несприятливих умовах; 2) фото- й відеофіксації певних обставин правопорушень (подекуди в режимі реального часу), протиправних наслідків останніх, їх учасників, знярядь і залишених ними слідів; 3) відібрання зразків, закріплення та вилучення об'єктів; 4) дистанційного провадження слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) і судових дій на відкритій місцевості та у великогабаритних приміщеннях; 5) наукової організації праці слідчого; 6) забезпечення особистої безпеки учасників кримінального провадження; 7) фіксації правопорушників на місці події, припинення й запобігання злочинним посяганням; 8) відстеження та фіксації місцезнаходження підозрюваного або обвинуваченого³³. Після початку повномасштабної війни на Україні БПЛА успішно використовуються для фіксації порушень законів та звичаїв війни. Так, за допомогою БПЛА було на високому рівні і детально

---

³³ Білоус В. Особливості впровадження в криміналістичну практику безпілотних летальних технологій, апаратів і систем. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/39.pdf>

зафіксовано численні руйнування і факти порушень законів та звичаїв війни в м. Харків в районі північної Салтівки³⁴.

Використання біометричних технологій.

Ідея перевірки й підтвердження особи людини при перетинанні державного кордону, контрольно-пропускного пункту, вже більше і більше стає привабливою і асоціюється з безпекою. Біометричними називають документи, що посвідчують особу та містять електронний носій інформації, на якому записано інформацію про біометричні дані власника документу з метою його ідентифікації. Передбачається, що такі документи найбільш захищені від підробок та виключають можливість користування ними будь-якою особою, окрім власника. Головна ідея впровадження більш захищених документів, які забезпечують ідентифікацію особи – це суттєве підвищення захищеності суспільства від проявів злочинності та міжнародного тероризму.

Біометричні паспорти набувають все більшого поширення у світі³⁵. Відповідно до інформації всесвітньої організації цивільної авіації (ICAO) більше 90 країн з 193 держав-членів ООН в даний час видають такі документи, при цьому ще більше двадцяти держав готові до впровадження таких документів в найближчі роки.

Близько 45 країн з числа тих, які видають біометричні документи, зберігають на документах одночасно і відбитки пальців, і зображення особи, в той же час більше 30 країн використовують лише оцифроване фото власника документа. Решта країн в даний час використовують тільки зображення обличчя, але найближчим часом планують використовувати і дані дактилоскопії.

За даними ICAO, більше 15 країн в даний час використовують автоматизовані контрольно-пропускні системи для власників електронних паспортів. Для того, щоб пройти процедуру паспортного контролю, мандрівник може скористатися «електронними воротами», які в автоматичному режимі звіряють його біометричні дані з інформацією, що зберігається на чипі документа. Серед країн, які читають (сканують) е-паспорта в аеропортах і на кордонах США, Великобританія, Сінгапур, Португалія, Нова Зеландія, Японія, Індонезія і Німеччина.

---

³⁴ Перша презентація 3D-аеротуру «Північна Салтівка. Констатація». URL: <https://m.youtube.com/watch?v=uGM11qf8nr8>

³⁵ Держприкордонслужба презентувала систему фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Derzhprikordonsluzhba-prezentovala-sistemu-fiksacii-biometrichnih-danih-inozemciv-ta-osib-bez-gromadyanstva/>.

Ініціатором впровадження біометричних паспортів на державному рівні були США: в 2002 р. Конгрес США прийняв Закон про безпеку державних кордонів, відповідно до якого громадяни країн, які мали угоди зі США про безвізовий режим, могли безперешкодно в'їжджати на територію США строком до 90 днів тільки за умови наявності в них біометричних документів³⁶.

З 2004 р. у США розпочато програму US-Visit, що передбачала введення системи зняття відбитків пальців і фотографування всіх, що прибувають в Америку іноземців (115 аеропортів, 14 морських портів, 104 контрольно-пропускних пункти, біометрична база даних більш ніж на 5 млн осіб). Більш 80 країн миру (включаючи Афганістан, Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівську Аравію й ОАЕ) використовують програми електронних ID-card, у яких утримуються біометричні дані³⁷.

Найбільшою у світі системою біометричної ідентифікації в цей час є Aadhaar (Індія). Aadhaar-це індійський онлайн-сервіс ідентифікації, що надається державним агентством UIDAI. Станом на кінець березень 2021 р., у системі зареєстроване більш 1,28 млрд людей, що становить близько 90% громадян Індії³⁸.

З березня 2018 року посольство Саудівської Аравії в Україні запровадило обов'язкову процедуру зняття відбитків пальців у всіх бажаючих отримати візу до країни³⁹. Процедура проводиться після подачі документів в попередньо призначений день і час.

На Україні 20.11.2012 р. було прийнято Закон «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» № 5492-VI, відповідно до якого передбачено введення документів з електронним носієм, на якому передбачається розміщення біометричних даних про особу⁴⁰. В 2017 році Уряд України затвердив Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації

---

³⁶ Homeland Security Act of 2002. URL: <https://www.govinfo.gov/link/plaw/107/public/296?link-type=html>

³⁷ United States Visitor and Immigrant Status Indicator Technology (US-VISIT). URL: <https://www.epic.org/privacy/us-visit/>

³⁸ Unique Identification Authority Of India. URL: <https://uidai.gov.in>.

³⁹ Візу до Саудівської Аравії українцям необхідно отримати перед поїздкою. URL: <https://tourpoint.com.ua/ua/vizy/asia/saudi-arabia>.

⁴⁰ Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 № 5492-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5492-17>.

громадян України, іноземців та осіб без громадянства⁴¹. Документом визначено, що це автоматизована система, створена в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, за допомогою якої забезпечується встановлення особи іноземця та особи без громадянства, які в'їжджають в Україну, виїжджають з України, здійснення контролю за додержанням ними правил перебування на території нашої держави.

Державна прикордонна служба у грудні 2017 р. презентувала систему фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства⁴². Демонстрація роботи системи відбулася в столичному аеропорту «Київ». Ця система фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства розгортається прикордонним відомством на виконання Указу Президента України від 30 серпня 2017 року № 256 «Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 10 липня 2017 року «Про посилення контролю за в'їздом в Україну, виїздом з України іноземців та осіб без громадянства, додержання ними правил перебування на території України». Вона є однією з підсистем відомчої автоматизованої системи прикордонного контролю. Держприкордонслужба активно працює над вдосконаленням безпекової складової на кордонах України. Сьогодні технічні засоби Держприкордонслужби дозволяють зчитувати виготовлені за міжнародними стандартами ІКАО закордонні паспорти, в тому числі з вбудованим чіпом, ID-картки та водійські посвідчення. При цьому постійно вивчається досвід передових країн світу, європейських та американських партнерів щодо побудови систем автоматизації паспортного контролю. Кращі зразки обладнання впроваджуються у відомчу інформаційно-телекомунікаційну систему. 157 діючих пунктів пропуску обладнано засобами для зчитування інформації з біометричних документів, а 126 пунктів пропуску підключено до баз даних Інтерполу. З серпня 2017 року інформаційна система прикордонного відомства автоматично підраховує кількість дозволених діб перебування іноземців в Україні.

Запуск системи фіксації біометричних даних Держприкордонслужби – це ще один крок щодо покращення безпекової складової при перетинанні кордону та вдосконалення системи

---

⁴¹ Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства: Постанова КМУ від 27.12.2017 № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2017-p#Text>.

⁴² Держприкордонслужба презентувала систему фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Derzhprikordonsluzhba-prezentovala-sistemu-fiksacii-biometrichnih-danih-inozemciv-ta-osib-bez-gromadyanstva/>.

прикордонного контролю. під час паспортного контролю інспектори Держприкордонслужби здійснюватимуть перевірку паспортних документів іноземців, в тому числі за базами Інтерполу. Також відбуватиметься зчитування інформації (відбитки пальців) за допомогою рідерів, яка надходить до підсистеми обробки біометричних даних відомства. Крім того, через міжвідомчу інформаційно-телекомунікаційну систему «Аркан» вона надходить до Національної системи біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства Державної міграційної служби. При повторному перетині особою кордону здійснюватиметься процес ідентифікації особи. При цьому інспектор бачитиме чи здавала людина свої біометричні дані і здійснюватиме їх перевірку. У разі не співпадіння даних особу буде направлено на додатковий контроль для з'ясування обставин.

Використання автоматизованих систем реєстрації біометричних характеристик людини в зоні бойових дій надає можливості контролювати та запобігати кримінальні правопорушення. Так, в Іраку і Афганістані для збору даних американські військові використовували системи BAT (Biometrics Automated Toolset) або HIIDE (Handheld Interagency Identity Detection Equipment)⁴³.

Комплект BAT складається з чотирьох частин-ноутбука, цифрової фотокамери, сканера відбитків пальців і сканера райдужної оболонки. Зібрані дані перевіряються по базі даних, яку містить ноутбук⁴⁴. База періодично синхронізується з центральним сервером групи біометричних технологій. HIIDE – це мобільний термінал, який дозволяє фіксувати відбитки пальців, фотографії, зображення сітківки та біографічні дані, отримані в результаті опитування. Для збору даних про екіпажі морських суден і човнів застосовується спеціальний комплект, захищений від впливу води і підвищеного вібраційного впливу. Система HIIDES була розроблена для того, щоб Збройні сили США могли легко ідентифікувати людей в польових умовах і відрізнити друга від ворога.

ВИСНОВКИ

На час воєнного стану і післявоєнний період відновлення і розбудови України необхідно створити максимально сприятливі умови для

---

⁴³ Kelsey Atherton. The enduring risks posed by biometric identification systems (09.02.2022). URL: <https://www.brookings.edu/techstream/the-enduring-risks-posed-by-biometric-identification-systems/>

⁴⁴ Biometric Automated Toolset (BAT) and Handheld Interagency Identity Detection Equipment (HIIDE). URL: https://www.nist.gov/system/files/documents/2021/03/23/ansi-nist_archived_vermury-bat-hiide.pdf

популяризації й розвитку професії юриста. Доцільно визначити в державних стандартах юридичної освіти, професійно-посадових класифікаторах, спеціальному законодавстві (Про адвокатуру, Про судоустрій, Про державну службу, Про виконавче провадження) професійні права бакалаврів і магістрів, у тому числі шляхом передбачення певних кваліфікаційних вимог до визначених посад як однієї з передумов позитивного ставлення до бакалаврів – сформованих фахівців у галузі права. Активна діяльність у сфері розслідування воєнних злочинів в Україні ставить перед правниками величезне коло завдань із розслідування і документування фактів порушення законів та звичаїв війни. Розробка і впровадження інноваційних методик навчання процесу документування порушення законів та звичаїв війни на час воєнного стану і післявоєнний період відновлення і розбудови України є стратегічним завданням системи вищої юридичної освіти України, і необхідною умовою підвищення ефективності Національної безпеки і оборони України.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню можливостей вдосконалення стандартів вищої юридичної освіти в Україні. Активна діяльність у сфері розслідування воєнних злочинів в Україні ставить перед правниками величезне коло завдань із розслідування і документування фактів порушення законів та звичаїв війни. Показана роль міжнародного співробітництва криміналістів і судових експертів під час військової агресії. На прикладі міжнародного співробітництва судово-експертних установ України та країн ЄС наведено окреслені шляхи удосконалення підготовки та підвищення кваліфікації криміналістів і судових експертів. Досліджено роль сучасних інноваційних технологій в професії юриста. Розглянуто можливості цих технологій в процесі документування порушення законів та звичаїв війни. Впровадження технологій значно поширює можливості розшуку і ідентифікації осіб, в тому числі причетних до вчинення правопорушень. Існує необхідність розробки і впровадження інноваційних методик навчання процесу документування порушення законів та звичаїв війни на час воєнного стану і післявоєнний період відновлення і розбудови України.

Література

1. Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>.

2. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

3. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1379. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/081-pravo-bakalavr.pdf>.

4. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень вищої освіти, галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.08.2020 р. № 1053. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vyshcha/standarty/2020/08/081-pravo-magistr.pdf>.

5. Юридична освіта та юридична професія: матеріали круглого столу (19 червня 2020 р.) URL: <http://www.golos.com.ua/article/332183>.

6. Юридична клініка URL: <https://nlu.edu.ua/organizacziyi/yurydychna-klinika/>

7. Про затвердження роз'яснення щодо можливості укладення трудового договору з особою, яка отримала диплом бакалавра як з помічником адвоката: Рішення від 04.07.2015 р. №12 / Рада адвокатів України. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/rishennya/2015.07.04-rishennya-12.pdf>.

8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

9. RODOLPHE ARCHIBALD REISS. URL: <https://crimcongress.com/portretnaya/rejs-rudolf-archibald/>.

3. Shepitko, M. (2019). Ukrainian Group of International Union of Penal Law: Way from Vienna to Paris. *A First Printed Criminalist*, 18, 43-61.

4. Shepitko, V.Y., Olkhovsky V.O., Shepitko M.V. (2020) The process of scientific knowledge integration in crime prevention and trends of medical criminalistics development in ukraine in XIX – early XX century. *Wiadomosci lekarskie* (Warsaw, Poland: 1960), no. 73(1), pp. 176–179 (in English).

5. Shepitko, V.Y., Shepitko, M.V. (2021) The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, no. 28(1), pp. 179–186 (in English).

6. European Network of Forensic Science Institutes. URL: <https://enfsi.eu/>. Звернення. (04.03.2022) URL: <https://crimcongress.com/news/звернення/>.

7. Pavel Giverts Обзор тем обсуждаемых международной ассоциацией экспертов баллистов (AFTE) (2021) URL: https://www.researchgate.net/publication/355478269_Obzor_tem_obsuzdaemyh_mezdunarodnoj_associaciej_ekspertov_ballistov_AFTE.

8. International conference «Contemporary methods to identify missing persons». URL: <https://crimcongress.com/category/news/>.

9. Netherlands Forensic Institute (NFI). URL: <https://www.forensicinstitute.nl/>

10. Останні дані кримінального розслідування катастрофи авіалайнера Boeing – 777 рейсу МН17 (24.05.2018) <https://www.prosecutionservice.nl/latest/news/2018/05/24/последние-данные-уголовного-расследования-катастрофы-авиалайнера-boeing-777-рейса-мн17>.

11. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/RS-Eng.pdf>

12. Boris Johnson. United Kingdom government official. 02.03.2022. URL: <https://twitter.com/BorisJohnson/status/1499123882296582149>

13. The Rules of Procedure and Evidence of the International Criminal Court. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/NR/rdonlyres/F1E0AC1C-A3F3-4A3C-B9A7-B3E8B115E886/140164/Rules_of_procedure_and_Evidence_English.pdf

14. Делегація ХНДІСЕ на щорічній зустрічі ENFSI у місті Будапешт (2018). URL: <https://www.hniise.gov.ua/14143-delegatsya-xndse-nashchorchni-zustrch-enfsi-u-mst-budapesht.html>

15. КНДІСЕ: Міжнародна діяльність. URL: <https://kndise.gov.ua/mizhnarodna-diyalnist/>

16. Міжнародний круглий стіл «Судово-експертна діяльність: виклики війни» (26 квітня 2022 року). URL: <https://kndise.gov.ua/forensic-and-expert-activity-ua/>

17. Білоус В. Особливості впровадження в криміналістичну практику безпілотних летальних технологій, апаратів і систем. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/5/39.pdf>

18. Перша презентація 3D-аеротуру «Північна Салтівка. Констатація». URL: <https://m.youtube.com/watch?v=uGM11qf8nr8>.

19. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 т. Т.20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол. В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Право, 2018. 952 с.

20. Держприкордонслужба презентувала систему фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/news/Derzhprikordonsluzhba-prezentuvala-sistemu-fiksacii-biometrichnih-danih-inozemciv-ta-osib-bez-gromadyanstva/>.

33. Homeland Security Act of 2002. URL: <https://www.govinfo.gov/link/plaw/107/public/296?link-type=html>
34. United States Visitor and Immigrant Status Indicator Technology (US-VISIT). URL: <https://www.epic.org/privacy/us-visit/>.
35. Unique Identification Authority Of India. URL: <https://uidai.gov.in>.
36. Візу до Саудівської Аравії українцям необхідно отримати перед поїздкою. URL: <https://tourpoint.com.ua/ua/vizy/asia/saudi-arabia>.
37. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що Criminalists Congress. URL: <https://crimcongress.com> підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 № 5492-VI . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5492-17>.
38. Положення про національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян України, іноземців та осіб без громадянства: Постанова КМУ від 27.12.2017 № 1073. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2017-п#Text>.
39. Kelsey Atherton. The enduring risks posed by biometric identification systems (09.02.2022). URL: <https://www.brookings.edu/techstream/the-enduring-risks-posed-by-biometric-identification-systems/>.
40. Biometric Automated Toolset (BAT) and Handheld Interagency Identity Detection Equipment (HIIDE). URL: https://www.nist.gov/system/files/documents/2021/03/23/ansi-nist_archived_vermury-bat-hiide.pdf

Information about the authors:

Nehrebetskyi Vladyslav Valerevych,

Ph. D. in Law,

Associate Professor at the Department of Criminalistics

Yaroslav Mudryi National Law University

77, Pushkinska str., Kharkiv, 61024, Ukraine